

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Konfliktní zrod nové multipolarity

Vznik nového světa probíhá na pozadí často vzájemně protikladných politických a ekonomických procesů globalizace, což s sebou přináší i mnohé hrozby a rizika. Následující text proto analyzuje širší souvislosti světového vývoje, jeho politickou, ekonomickou, sociální a bezpečnostní dimenzi.

Proces utváření modelu multipolárního světa potrvá několik dekád a jeho klíčové obrysy budou zřetelně patrné zřejmě již v horizontu roku 2020. Je to vlastně stejně významný proces jako konec studené války před dvaceti lety.

Spojené státy americké jako jediná globální supervelmoc jsou stále více konfrontovány s růstem vlivu Asie s jasnou dominancí Číny a vzestupem Indie.

Jako významný a vlivný aktér mezinárodních vztahů se po chaosu postsovětského desetiletí navrací Rusko a spolu s ním do světové politiky vstupují ambiciozní regionální mocnosti jakými jsou Indonésie, Írán a Brazílie, která bude mít ambici výrazně ovlivňovat dění v Latinské Americe. Vlivným aktérem, který začíná posilovat svoje vojenské ambice, nadále zůstává Japonsko.

Na západě Eurasie je Evropská unie se svými 27 členskými zeměmi, téměř půl miliardou obyvatel a společnou měnou euro, která začíná být vážným konkurentem dosud ve světě dominujícího amerického dolaru.

Významným subjektem bude Blízký východ, nejen díky svému obrovskému surovinovému bohatství, ale i stoupajícímu politickému vlivu radikálního islámu, jenž má na Blízkém východě svoji základnu.

Trendy vývoje je možné dokumentovat i prostřednictvím prognózy vývoje HDP hlavních aktérů světového vývoje (viz tab. na následující straně).

Trendy vývoje

Hlavním trendem vývoje mezinárodních vztahů v příštích 20 letech bude především soupeření o zajištění dostatku potřebných surovinových zdrojů, zvláště ropy, plynu (do r. 2020 se celosvětovém měřítku počítá se vzrůstem spotřeby energetických zdrojů o 50 %) a vody, která již dnes je strategickou surovinou. [1].

Soupeřit se bude i o intelektuální kapitál (znalosti, technologické inovace). Do popředí pozornosti se dostane i „souboj ideologií“, který vyplývá ze vzrůstajícího sebevědomí nových mocností a politických a náboženských sil, které nehdolaří akceptovat univerzalitu liberální demokracie západního typu, a naopak chtějí prosazovat vlastní, často zcela odlišné, ideologické a náboženské koncepce.

Především Čína a Indie mohou jako svébytné a dlouho existující civilizace aspirovat na vlastní výklad toho, co představují takové pojmy jako „demokracie“, „svoboda“, a „principy právního státu“.

Charakter soupeření v globalizovaném a utvářejícím se multipolárním světě přitom může mít dvě podoby. Pokud bude existovat širší funkční multilaterální rámec globálního vládnutí

založený na respektování společně přijatých závazků a pravidel, především na bázi OSN s využitím vlivných mocenských plafonem jakou představuje např. G-8 nebo v budoucnu G-20, [2] bude možné předcházet, resp. minimalizovat následky konfliktů vyvolaných střety o zdroje a surovin, intelektuální kapitál a politický resp. ideologický vliv. Mohlo by se jednat, podle Institutu strategických studií EU, o jakýsi „koncert velmocí“. [3]

V opačném případě by konflikty mezi velmocemi mohly přerušt v přímý boj o zdroje a sféry vlivu, který by mohl být v krajním případě doprovázen i ozbrojenými konflikty v regionálním měřítku, s nevyhnutelnými globálními dopady, i když by to vzhledem k silné vzájemné propojenosti a závislosti globálního světa zřejmě nepřerostlo v globální konflikt. Obě varianty jsou pro budoucnost stále možné.

	HDP v miliardách \$ ve stálých cenách 2005, s využitím PPP		HDP per capita v tisících \$ ve stálých cenách s využitím PPP	
	2005	2020	2005	2020
Asie celkem, z toho:	21,260	48,270	5,970	10,530
Čína	8,110	19,370	6,200	13,580
Indie	3,718	8,797	3,400	6,700
Japonsko	4,008	4,497	31,460	36,420
EU-27 celkem, z toho:	12,816	17,752	26,200	35,640
EU-15	11,479	15,528	29,780	39,100
Francie	1,909	2,545	31,480	40,350
Německo	2,432	3,233	29,420	39,520
Itálie	1,633	1,914	28,110	33,700
Nizozemí	525	759	32,130	44,260
Polsko	483	798	12,670	21,140
Velká Británie	1,965	2,787	32,730	43,820
Kandidáti EU, z toho:	744	1,406	7,750	12,800
Chorvatsko	56	93	12,380	21,050
Srbsko & Černá Hora	56	108	5,140	10,030
Turecko	576	1,110	7,860	13,140
Brazílie	1,568	2,516	8,650	12,060
Rusko	1,556	2,549	10,920	18,750
USA	12,457	19,040	42,120	56,660
Svět	59,858	100,283	9,320	13,500

PPP (purchasing power parity) parita kupní síly, představuje poměr cen v národních měnách za stejně výrobky a služby.

Zdroj: Economic Intelligence Unit – převzato z publikace M. Leonarda *Divided world: The struggle for primacy in 2020*. London: Centre for European Reform, 2006.

Tab.: Prognózy vývoje HDP hlavních aktérů

O konfliktním potenciálu současného světa přitom vypovídají i stále vzrůstající vojencké výdaje, které v roce 2006 poprvé převýšily vrchol těchto výdajů dosažený za studené války v roce 1988. V roce 2006 dosáhla jejich výše ve světě, podle odhadů Stockholmského mezinárodního ústavu pro výzkum míru, 1 bilionu 204 miliardy dolarů , což je o 3,5 % více než v roce 2005.

Za uplynulých deset let vzrostly vojenské výdaje o 37 %. Významný podíl na tomto růstu mají Spojené státy, jejichž vojenský rozpočet dosáhl 528, 7 miliard dolarů, což představuje 46 % celosvětových výdajů. Čína s rozpočtem 49,5 miliardy dolarů poprvé předehnala výši vojenského rozpočtu Japonsko (43,7 miliardy dolarů), které mělo do té doby největší zbrojný výdaje v Asii. [4]

Tyto údaje zvýrazňují **stálý význam vojenské síly jako důležité součásti zajišťující naplňování širších strategických cílů a záměrů všech hlavních aktérů v rámci globálního soupeření**. V něm budou ovšem neméně významnou roli hrát i další politické, diplomatické a ekonomické nástroje, jež mají srovnatelný vliv s vojenskou silou.

Geopolitické priority hlavních aktérů

Spojené státy

V případě Spojených států se především jedná o udržení pozice globální supervelmoci v politické, ekonomické, vojenské i kulturní dimenzi. Základem pro udržování takové pozice je příznivý demografický vývoj, kdy má počet obyvatel stoupnout do r 2030 až o 17 % – na 364 miliony obyvatel – především díky hispánským imigrantům, [5] stálý růst ekonomiky průměrně o 3 % ročně, vedoucí role v oblasti technologických inovací, R&D, využívání kapacit špičkového vzdělávání (z 50 nejprestižnějších světových univerzit se 37 nachází ve Spojených státech) a v neposlední řadě díky stálému získávání vysokoškolsky vzdělaných odborníků a vědců z celého světa pro práci v USA. [6] Silná americká pozice je dána i tím, že zde má základnu kolem 25 % nadnárodních korporací. Americký kulturní průmysl je stále schopen výrazně ovlivňovat masovou kulturu ve světě.

Z geostrategického hlediska je pro USA klíčové udržení kontroly nad Blízkým východem, jako největšího světového surovinového zdroje, zadržování globálních ambic Číny a posilujícího a surovinově bohatého Ruska. Spojené státy při naplňování těchto cílů spoléhají především na vlastní vojenskou a politickou moc. Tyto cíle jsou vzájemně propojeny a neplnění, resp. nesplnění jednoho z nich by pro Spojené státy mohlo znamenat závažnou geopolitickou komplikaci.

Evropa respektive EU zůstává stále nejbližším americkým spojencem – ne všechny členské státy ale sdílí americké strategické priority ve všech aspektech. Vyplývá to i z rozdílných ekonomických zájmů, zejména v zajišťování energetické bezpečnosti, i z rozdílného vnímání politických a bezpečnostních priorit ve vztazích s Ruskem, Čínou, zeměmi Blízkého východu a Afrikou. Některé země EU (tradičně Velká Británie a většina EU-10) ale mají a nadále mohou mít se Spojenými státy užší vztahy, které se projeví ve větší míře kooperace při zajišťování jejich hlavních strategických cílů.

Spojené státy budou s ohledem na určitou „nespolehlivost“ Evropy zřejmě více využívat potenciál svých spojenců mimo Evropu, především v asijsko-tichomořské oblasti, tj. Austrálie, Nového Zélandu, Japonska a Jižní Koreje. V daném případě je možné zaznamenat úsilí o větší

vojenskou samostatnost klíčového amerického spojence ve východní Asii – Japonska, které se po porážce ve druhé světové válce podle ústavy z roku 1947 navždy vzdalo jako poražený stát možnosti řešit konflikty silou.

Nová obranná strategie Japonska podpořená Spojenými státy nyní počítá s budováním mobilnějších a víceúčelových ozbrojených sil spolu s vývojem raketového obranného systému. Strategie také poprvé výslovně jmenuje bezpečnostní rizika pro Japonsko: kromě Severní Koreje a jejího jaderného a raketového programu by se pozornost měla zaměřit na budoucí supermocnost Čínu a její neustálé sílící armádu.

Americký neúspěch v Iráku, [7] vážné problémy v Afghánistánu a selhání projektu „demokratizace velkého Blízkého východu“ [8] nicméně ukázaly limity americké unilaterální politiky. V budoucnu proto může dojít k pragmatičtějšímu příklonu k principům multilaterální politiky, který bude mít spíše charakter multilateralismu. „à la carte“. [9]

Dá se předpokládat, že **americká bezpečnostní strategie** bude nadále založena na maximálním zvyšování vojenské síly, která umožní reagovat na jakýkoliv typ (byť i hypotetické) hrozby především na unilaterální bázi.

Vážným limitem pro udržování pozice globální supervelmoci se ale s velkou pravděpodobností stanou vnitřní rozpočtové problémy. V roce 2005 dosáhl deficit běžného účtu téměř 800 miliard dolarů (6,4 % HDP) a rozpočtový deficit 4,2 % HDP, což činí americkou ekonomiku velmi zranitelnou v globálním měřítku. Finanční rovnováha země je silně závislá na vnějších zdrojích: Spojené státy musí ročně importovat přibližně jeden bilion dolarů zahraničního kapitálu k financování svého rozpočtového deficitu. [10] Závažnou otázkou pro Spojené státy bude nakolik se může v dlouhodobější perspektivě podařit za těchto podmínek zajistit rozpočtovou rovnováhu a nakolik ji např. může negativně ovlivnit stálé navýšování vojenského rozpočtu.

Spojené státy tak mohou pod vlivem potenciálních ekonomických problémů začít v příštích dvou dekádách ztrácet svoji globální hegemonii. Nicméně jejich reálná vojenská převaha [11] jim umožní nadále výrazně ovlivňovat bezpečnostní situaci ve světě i v podmírkách narůstající ekonomické a vojenské síly dalších aktérů. Utvářející se multipolární svět se tak bude nacházet v podmírkách „asymetrické multipolarity“.

Čína

Toho si je dobře vědoma i Čína, jejíž dlouhodobými strategickými prioritami jsou návrat Tchaj-wanu pod plnou čínskou kontrolu, [12] bezproblémový přístup k energetickým zdrojům a trhům a efektivní čelení americké taktice „zadržování“ Číny. [13] Děje se tak především v oblastech tradičního čínského vlivu, tj. na Dálném východě a v jihovýchodní Asii, nikoliv cestou konfrontace, která by byla z čínského hlediska i s přihlédnutím k americké vojenské moci kontraproduktivní, ale především **posilováním ekonomicke spolupráce** [14] a **diplomatických vazeb**.

Tato politika „soft power“ [15] je v zájmu čínských ekonomických (v prvé řadě surovinových) zájmů uplatňována i ve Střední Asii, na Blízkém východě, v Africe, a též v Latinské Americe. Čína také nabízí (nikoliv bez úspěchu) v rozvojovém světě svůj čínský rozvojový model, který je možné označit jako „pekingský konsenzus“. [16] Jeho základními prvky je kombinace státní kontroly ekonomiky s částečnou liberalizací a zajištění ekonomickeho růstu i v neliberálních podmírkách, nepodléhání diktátu Mezinárodního měnového fondu

a Světové banky, respektování nenarušování státní suverenity paralelně s respektováním závazků k multilaterálním institucím, zvláště OSN.

Orientace Číny na uplatňování taktiky „soft power“ bude pokračovat i v budoucím období, neboť vedení země si uvědomuje, že Čína potřebuje čas, finanční prostředky a technologie k dalšímu posilování. Na druhé straně není podceňována ani „hard power“, o čemž svědčí dlouholetá rozsáhlá **modernizace ozbrojených sil** doprovázená vysokým růstem vojenských výdajů [17].

Čínské globální ambice mohou negativně ovlivnit vnitřní politické, ekonomické a sociální problémy. Jedná se např. o možné společenské konflikty vyplývající z protikladu koncentrace bohatství v přímořských regionech a chudoby ve středu země, [18] který způsobuje obrovskou vnitřní migraci. V roce 2004 byl registrován pohyb 114 milionů lidí, kteří tvoří polovinu veškeré pracovní síly ve městech. Problémem je i velmi slabý penzijní systém a stárnutí populace (částečně díky systému jedna rodina = jedno dítě), kvůli němuž bude v roce 2020 žít v Číně 265 milionů obyvatel ve věku nad 65 let.

Vážným problémem Číny je i degradace životního prostředí. Pro ilustraci je možné uvést, že 30 % území je negativně zasaženo kyselými dešti, především kvůli spalování fosilních paliv a pokračující industrializaci; s tím související hospodářský růst tento problém ještě umocňuje. [19] Jedna čtvrtina země je postižena desertifikací a ročně dochází ke ztrátě 200 tisíc hektarů zemědělské půdy.

Rusko

Společně s Čínou se bude snažit využívat svoji vzrůstající ekonomickou moc i **Rusko**. Jeho základní výhodou je **strategická autonomie** založená na téměř naprosté energetické nezávislosti. Tato autonomie spojená s politickou a ekonomickou konsolidací v první dekádě 21. století umožňuje Rusku, které podle dokumentu Přehled zahraniční politiky Ruské federace z roku 2007 znova získalo „zahraničněpolitickou samostatnost“, [20] vystupovat razantněji především ve vztazích vůči EU, a také Spojeným státům z hlediska prosazování svých zahraničněpolitických zájmů.

Konfliktním polem je a bude především celý postsovětský prostor, který má pro Rusko z geopolitického hlediska zásadní význam. Rusko je totiž svým způsobem jeho gravitačním středem, který se v závislosti na růstu ruské ekonomiky může nejen upevňovat, ale i rozšiřovat. V takovém případě by to znamenalo **vytvoření prostoru, ve kterém by Rusko hrálo prioritní politickou, ekonomickou a kulturní** (i díky rozšířenosti používání ruského jazyka) **roli**. Mezi EU a Asií, resp. Čínou by tak vznikl druhý mnohonárodnostní celek s vůdčí rolí Ruska coby klíčové euroasijské mocnosti. [21]

Stejně jako v případě Číny má i Rusko celou řadu závažných vnitropolitických problémů. Ekonomika země je silně závislá na těžebním průmyslu, zvláště těžbě ropy a plynu. Tento sektor sice produkuje 20 % HDP Ruska, pracuje v něm ale pouhé 1 % práceschopného obyvatelstva. Naopak malá a střední podniky přitom produkují pouhých 13 % HDP. Nízká je i kvalita veřejné správy, ochranářská opatření, špatná vymahatelnost práva a vysoká kriminalita. Velký počet obyvatel – 30 milionů – stále žije v podmírkách chudoby, která je příčinou sociálního napětí ve společnosti, jež může ve větší či menší míře ohrožovat stabilitu země.

Zcela zásadní je nebezpečí demografického úpadku. Podle zprávy Světové banky publikované v prosinci 2005 [22] došlo v posledních letech k dramatickému poklesu ruské populace,

konkrétně o 6 milionů lidí v rozmezí let 1992-2003 (ze 149 na 143 miliony). Počet obyvatel by se přitom v příštích dvaceti letech mohl ze sociálních a z toho vyplývajících zdravotních problémů [23] snížit na 129,2 milionu. To by mohlo mít negativní následky na disponibilitu pracovních sil pro ruskou ekonomiku, a také schopnosti zajistit bezpečnost Ruska. [24] Velmi patrné je to na příkladu rozsáhlých oblastí Sibiře, kde v současné době žije pouhých 19 milionů obyvatel a podle prognóz se tento počet sníží do roku 2025 na 17,5 milionu. [25]

Pokud chce Rusko udržet svoji pozici euroasijské mocnosti musí mít vyvážené vztahy s Čínou a dalšími vlivnými aktéry v euroasijském regionu. Jedním z důležitých nástrojů pro takový typ vztahů je **Šanghajská organizace spolupráce** – ŠOS (Shanghai Cooperation Organization), která sdružuje kromě Ruska a Číny, jež v ní mají dominantní roli, též Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán a Tádžikistán, pozorovateli jsou Indie, Írán, Pákistán a Mongolsko. [26] Členské země spolu s pozorovateli zahrnují téměř **polovinu světové populace** a velmi významnou část teritoria Eurasie, tři dynamicky rostoucí velké ekonomiky, obrovské zásoby energetických surovin, a taktéž čtyři země disponují jadernými zbraněmi.

Hlavními cíli ŠOS je spolupráce v boji proti třem hlavním bezpečnostním hrozbám v regionu – terorismu, separatismu, extremismu. Dochází i k posilování politické a vojenské dimenze ŠOS, spočívající v úsilí o minimalizaci „regime change“, ke kterému došlo v postsovětském prostoru (Ukrajina, Gruzie) a vytváření protiváhy NATO, resp. USA ve střední Asii. Významná je i intenzifikace vzájemné obchodní a ekonomické spolupráce, která se nyní ve značné míře týká především těžby a přepravy ropy a plynu. V daném případě je důležité zaznamenat návrh ruského prezidenta Vladimíra Putina na vytvoření energetického klubu ŠOS, jehož úkolem by byla koordinace energetické politiky členských zemí ŠOS, a to jak producentů, tak i odběratelů. [27]

Budoucí potenciál ŠOS může naopak omezovat poměrně značná různorodost cílů jeho jednotlivých členů a pozorovatelů vyplývající z odlišných strategickopolitických priorit, stavu bilaterálních vztahů, odlišné ekonomické síly, vojenského potenciálu, míry vnitropolitické stability, geografické polohy a v neposlední řadě možných historických resentimentů.

Indie

Příkladem může být v daném kontextu především druhá asijská mocnost se statusem pozorovatele v ŠOS – Indie. Indie na rozdíl od Spojených států, Číny nebo Ruska, nemá ambici být „globálním aktérem“, spíše jí půjde o zajištění vlastních ekonomických a bezpečnostních zájmů, prioritně především na Blízkém východě, [28] ve střední, jihovýchodní, jižní a východní Asii. Týká se to i vztahu ke svému dlouholetému rivalovi – Pákistánu. [29] Velmi důležitá je a bude pro ni spolupráce s Čínou, v prvé řadě v ekonomické oblasti, [30] zároveň si s ní bude konkurovat v úsilí o získávání energetických zdrojů primárně v regionu Blízkého východu.

Od počátku století se navíc zintenzivnily indicko-americké vztahy. Spojené státy nabídly Indii, že může získat americké nevojenské jaderné technologie, což by jí umožnilo modernizovat její jaderné kapacity. [31]

Jedná se o faktické **uznání Indie jako jaderné mocnosti** i přesto, že Indie není signatářem smlouv o nešíření jaderných zbraní.

V pozadí americké vstřícnosti vůči Indii je přitom v prvé řadě snaha získat ji na svou stranu jako významný prvek zadržování vlivu Číny v Asii. [32] Indie se nicméně ve své politice přidržuje politiky „všech azimutů“, která je založena na vyvážené spolupráci se všemi hlavními asijskými aktéry: Čínou, Spojenými státy a Ruskem.

Evropská unie

V konfliktním procesu vytváření nového modelu multipolárního světa má Evropská unie zvláštní pozici. Jak napsal britský politolog Mark Leonard: „Dnešní EU je mikrokosmem světového řádu, který by evropské země chtěly vidět v roce 2020.“ [33]

Může se to zdát příliš optimistické v situaci, kdy je dnes konfrontována s mnoha vnitřními politickými, ekonomickými a institucionálními problémy. Nicméně největší silou Evropy je vlastní zkušenost kontinentální politické integrace a stabilizace, která představuje hmata-telný příklad v celosvětovém měřítku. Uplatňování politiky založené na respektování mezinárodního práva, demokratických principů a lidských práv, snaha o maximální respektování a využívání multilaterálních institucí – jakými jsou např. OSN, Světová obchodní organizace nebo Mezinárodní trestní tribunál – odlišují EU nejvýrazněji od ostatních hlavních aktérů světového vývoje. Týká se to i důrazu na uplatňování principů dobrého vládnutí, s čímž souvisí přístup k ochraně životního prostředí, k prevenci konfliktů s pomocí nástrojů „soft security“, včetně důrazu, který se klade na lidskou bezpečnost, [34] a úroveň rozvojové a humanitární pomoci. Všechny tyto faktory mohou vytvářet podmínky pro „**evropeizaci**“ mezinárodních vztahů jako pozitivní alternativy fungování multipolárního světa.

Prosazení této pozitivní alternativy bude od EU vyžadovat v perspektivě jedné až dvou dekád především další prohloubení evropské integrace v politické, ekonomické i vojenské oblasti.

Posunutí dokončení reforem, které by měly učinit z EU více akceschopnou entitu z hlediska vnitřních i vnějších rozhodovacích mechanismů, až k horizontu roku 2017, po summitu EU v červnu 2007, je z tohoto hlediska retardáčním prvkem, který by mohl omezovat akceschopnost EU na mezinárodní scéně i vůči dalším hlavním světovým aktérům, kteří mají větší míru své strategickopolitické koheze. Proto je možné předpokládat, že především větší země EU (Francie, Německo, Itálie, Španělsko), které mají jasnější představu o způsobech, jak reagovat na globalizační výzvy a chtejí se aktivně podílet na vytváření nového modelu multipolárního světa, zrychlí oproti některým dalším členům EU míru vzájemné integrace. Tento přístup může zajistit lepší zvladatelnost celého spektra vnitřních a vnějších ekonomických a bezpečnostních problémů. Jedná se mj. o další zajištění tradičně vysoké míry sociální koheze v konfrontaci s demografickým poklesem a stárnutím evropské populace, konkurenceschopnosti v oblasti technologických inovací, R&D, energetické bezpečnosti EU a v tomto rámci nalezení funkčního modelu strategicky důležitých vztahů s Ruskem.

Pokud chce EU hrát relevantní bezpečnostní roli v globálním a širším regionálním měřítku, především na Balkáně, Blízkém východě a v Africe, a emancipovat svojí zahraniční a bezpečnostní politiku, **musí se zvýšit i vojenské kapacity EU**.

Není totiž zřejmě dále únosné, aby EU byla schopna vyslat do širokého spektra operací po celém světě a především do regionů svých bezprostředních zájmů pouze okolo sto tisíc vojáků, což je 5 % z celkového početního stavu ozbrojených sil všech členských států EU. [35] Důležité je i další posílení vnitřní bezpečnosti EU, jejímž hlavním úkolem bude efektivně čelit nebezpečí terorismu a organizovaného zločinu.

S vnitřní bezpečností EU úzce souvisí **politická a bezpečnostní stabilita v okolí EU** – kromě Blízkého východu a severní a subsaharské Afriky, též ve východní Evropě a na Kavkaze. EU má prostřednictvím úzkých politických, a obchodních vztahů, humanitární a rozvojové pomoci v těchto regionech, nemalý vliv který se snaží umocňovat i prostřednictvím specializovaných politik a agend, jakými jsou např. evropská politika sousedství nebo barcelonský proces. [36]

Prostřednictvím uvedených nástrojů může EU postupně prosazovat v těchto teritoriích standardy lidských práv a dobrého vládnutí, i když s ohledem na politickou, ekonomickou, kulturní a etnickou různorodost to představuje dlouhodobý a bezesporu složitý úkol. V případě Blízkého východu, severní a subsaharské Afriky, je to navíc umocňováno i potřebou předcházet výrazné bezpečnostní hrozbě, kterou představuje nelegální migrace. Obavy z této hrozby mají především státy jižní Evropy. Potvrzuje to i expertní studie španělského ministerstva obrany podle které je v neevropských středomořských zemích polovina populace mladší 25 let a kvalifikované výpočty počítají s tím, že počet lidí v zaměstnanecém věku bude stoupat každoročně o 4,2 milionu ročně do roku 2010. [37] Pokud budou ovšem tito mladí lidé sociálně frustrováni neuspokojivou společenskou a ekonomickou situací ve svých zemích, kterým vládnou převážně autokratické režimy, mohou s velkou pravděpodobností zvolit možnost migrace do Evropy. Důsledky masových migračních vln mohou být přitom spojeny s řadou rizik: ohrožením společenského pořádku, sociální soudržnosti, veřejné bezpečnosti. Tyto trendy je přitom možné v souvislosti s nelegální migrací zaznamenat v Evropě – především její západní a jižní části – již dnes.

Blízký východ

Je zřejmé, že právě Blízký východ zůstane nadále výrazným zdrojem bezpečnostní nestability. Hlavní důvod charakterizuje jeden z materiálů Instituti strategických studií EU velmi pregnantně: „*more people, no jobs and no vote*“. [38] V podmínkách absence demokracie, politického pluralismu, ekonomické stagnace, vzrůstající nezaměstnanosti a demografického kolapsu pokračuje v arabském světě růst vlivu radikálního islámu, který je kombinací militantního džihádu proti Západu [39] a velmi konzervativního výkladu islámu zaměřeného výrazně proti stávajícím vládnoucím elitám arabských zemí.

Růst bezpečnostní a společenské nestability na Blízkém východě, silně generované neukončeným izraelsko-palestinským konfliktem, občanskou válkou v Iráku (nelze vyloučit jeho rozpad na šíitský, sunitský a kurdský stát), a také konfliktem v Afghánistánu, může vyústit i v destabilizaci klíčových blízkovýchodních zemí – Egypta a Saúdské Arábie. Především v případě Saúdské Arábie s jejím 22% podílem na světových ropných zásobách by to mělo značně negativní vliv na globální stabilitu. [40] Situaci na Blízkém východě může zkomplikovat i destabilizace Pákistánu, umocněná tím, že země vlastní jaderné zbraně. Otevřenou otázkou je i budoucí směřování Turecka s jeho dlouhodobějším příklonem k islamismu, byť v jeho umírněné formě.

Blízký východ se po neúspěchu přímé americké angažovanosti v Iráku stane – mimo EU – předmětem silnějšího zájmu i dalších významných světových aktérů: Číny, Ruska, Indie.

V případě Číny a Indie to vyplývá především z toho, že Blízký východ pro ně představuje velmi významný zdroj ropy a plynu. Čína se v horizontu roku 2020 pravděpodobně stane největším odběratelem saúdskoarabské ropy a je i významným odběratelem ropy a plynu z Iránu. [41] V tomto kontextu je pak pochopitelné, že Írán je na mezinárodní scéně Čínou podporován – jedním z výrazných projevů této podpory bylo udělení statusu pozorovatele Íránu v Šanghajské organizaci spolupráce.

Svoji pozici na Blízkém východě posiluje i Rusko, které kromě Íránu a Sýrie chce významněji spolupracovat také se Saúdskou Arábií, potvrzením čehož je intenzifikace vzájemných politických a ekonomických styků v posledních letech, jejichž vrcholem byla návštěva ruského prezidenta Vladimíra Putina v Saúdské Arábii v únoru 2007. [42] Konkrétně se např. jedná

o vstup ruské společnosti Lukoil do těžby saúdskoarabského plynu a stavbu železniční tratě z Mekky do Mediny, která bude realizována společností Ruské železnice.

Od roku 2003 bylo z Ruska vypuštěno sedm saúdskoarabských družic, v blízké budoucnosti dojde k vypuštění dalších šesti družic. Rusko má též zájem dodávat do Saúdské Arábie zbraně a jaderné reaktory. Z druhé strany existuje vážný zájem saúdskoarabských obchodních kruhů o aktivní vstup do ruské ekonomiky, který mj. vyplývá z návrhu na založení rusko-saúdské banky. [43] Velmi důležitou oblastí rusko-saúdskoarabské spolupráce může být i koordinace energetické politiky na světových trzích, což se v prvé řadě týká objemu těžby ropy, neboť Rusko má ekonomický zájem, aby Saúdská Arábie tuto těžbu nezvyšovala, a tím pomáhala udržovat vysoké ceny ropy.

Celkově se dá konstatovat, že intenzivnější spolupráce s Ruskem a též s Čínou signalizuje snahu Saúdské Arábie více diverzifikovat svojí zahraniční politiku, tím omezovat dosud trvající silnější závislost na Spojených státech.

Spolupráce se Saúdskou Arábií je i součástí širšího ruského úsilí o navázání přátelských vztahů s islámskými zeměmi. V roce 2005 Rusko získalo status pozorovatele ve vlivné Organizaci islámské konference, sdružující všechny islámské země světa. Rusko toho bude silně využívat ve své zahraniční a bezpečnostní politice, kdy se např. může orientovat i do role země schopné „propojovat civilizace“. Tato role Ruska může vyplývat i z toho, že zahraniční a bezpečnostní politika je ovlivňována stále vzrůstajícím podílem muslimů na celkové ruské populaci. [44]

Globální vládnutí

Komplikovanost současného světa umocněná v mnoha ohledech i stávajícími konfliktními vztahy mezi jeho hlavními aktéry vyzdvihuje do popředí otázku globálního vládnutí. [45] Jeho dosavadní rámec není dostatečný, což vyplývá i z toho, že se nachází v krizi již od skončení studené války, resp. skončení existence bipolárně rozděleného světa.

Tato krize se přitom paradoxně prohlubuje právě v souvislosti s utvářením nového modelu multipolárního světa. Mezinárodní situace se bude v tomto „přechodném období“ vyznačovat stále větší heterogenitou a globální vládnutí se bude muset přizpůsobovat rychle se měnící rovnováze sil a zájmů. Existuje zde několik klíčových problémů: legitimita stávajících institucí globálního vládnutí v prvé řadě OSN, na druhé straně legitimita alternativních forem globálního vládnutí jakými jsou platformy G-8 nebo G-20, nevyrovnaný vztah Spojených států k multilaterální politice a multilaterálním institucím, začleňování nových mocností (Čína, Indie, Brazílie) do rozhodovacích procesů na globální úrovni, reflexe vzrůstajícího vlivu regionálních organizací a v neposlední řadě vliv nestátních aktérů na proces globálního vládnutí.

Institucionální podoba globálního vládnutí bude v perspektivě 2-3 dekád pravděpodobně směsí reformovaných stávajících a nově vznikajících seskupení, aniž by bylo možné předem odhadnout, zda se tato měnící konfigurace dokáže efektivně vypořádat s narůstajícími globálními problémy politického, ekonomického, bezpečnostního či environmentálního charakteru.

Organizace spojených národů

Složitost budoucího vývoje naznačuje i současný stav OSN. V roce 2005 selhal pokus o reformu OSN včetně reformy její Rady bezpečnosti, jejíž vliv na řešení otázek mezinárodní

bezpečnosti stále klesá. Je přitom zjevné, že podoba Rady bezpečnosti již neodpovídá novým politickým a ekonomickým realitám světa, které jsou výrazně odlišné od roku 1945, kdy OSN vznikla především z vůle a pod vlivem vítězů druhé světové války. Z hlediska politického a ekonomického vlivu i počtu obyvatel je legitimní, aby se o členství v Radě bezpečnosti přihlásily Indie, Japonsko, Brazílie či Německo. Jejich potenciální členství ale v mnoha ohledech právě z politických důvodů nevyhovuje stávajícím členům rady.

Z dlouhodobé perspektivy je tento stav těžko udržitelný, neboť by mohl vést k omezování akceschopnosti OSN. [46] Akceschopnost OSN ovlivňuje i to, že v období po konci studené války došlo v OSN resp. Radě bezpečnosti k výrazným neshodám při výkladu a respektování mezinárodního práva, především v souvislosti s podmínkami užití síly, interpretací ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti a rovnováhou mezi mezinárodní intervencí a státní suverenitou. Projevilo se to především v souvislosti se zásahem NATO proti Jugoslávii (1999) a intervencí Spojených států v Iráku (2003).

Tento proces zřejmě bude pokračovat, což mj. vyplývá i ze studie *NATO Future Security Environment*. V ní se uvádí, že **mezinárodní právo bude v případech, kdy bude možno užít vnější síly pro intervenci ve vnitropolitických záležitostech změkčováno, pokud bude taková intervence ospravedlnitelná** ze zřejmých humanitárních důvodů. [47] Dá se předpokládat, že otázka interpretace, kdy nastanou takové podmínky, bude generovat rozpory především mezi Spojenými státy a částečně Evropskou unií, či spíše některými členskými státy EU na straně jedné, Čínou a Ruskem na straně druhé.

Paralelně s OSN se zformovaly i nové platformy, které představují nové impulzy pro globální vládnutí. Jedná se především o každoroční summity nejvýspějších západních zemí a Ruska, tzv. G-8 (USA, UK, Francie, Německo, Itálie, EU, Rusko), kde se řeší široké spektrum nejdůležitějších globálních problémů. Existuje několik limitů akceschopnosti takové platformy. G-8 svým složením představuje exkluzivní klub „primárně reprezentující západní kulturu“, [48] který ale nerespektuje globální realitu především v podobě existence Číny a Indie. Vždyť čínská ekonomika je již mnohem větší než ekonomiky členů G-8, Itálie či Kanady, Čína a Indie mají téměř třikrát více obyvatel než všechny členské země G-8 dohromady! Z tohoto anachronismu pak vyplývá i omezená schopnost realizovat v praxi cíle a úkoly dohodnuté na summitech G-8, jakými jsou např. úsilí o zastavení degradace životního prostředí, omezování globální chudoby, boj proti AIDS nebo boj proti terorismu.

V případě regionálních organizací se jedná o aktéry, kteří mají ambici více vstupovat do procesu globálního vládnutí. Napomáhá k tomu jejich rozšíření, ke kterému výrazně došlo v posledních letech, nikoliv bez pozitivního vlivu EU, která sama představuje nejúspěšnější model regionální organizace. Taková seskupení jako APEC, ASEAN, [49] ŠOS, Africká unie, ECOWAS, Mercosur [50] mají již dnes velmi výrazný ekonomický a politický vliv ve svých regionech a v některých případech se tento vliv promítá i na globální úroveň. [51] Bezpochyby to nejvýrazněji platí i pro **Severoatlantickou alianci**, která má ve dosud ve struktuře globálního vládnutí důležitou pozici jako **nejsilnější světová bezpečnostní organizace** s kapacitou účinně spolupracovat s OSN.

Severoatlantická smlouva

Uvnitř NATO jsou v posledních letech patrné určité rozpory týkající se budoucí role NATO ve světě. Spojené státy jako nejsilnější člen Aliance usilují o vytvoření svého druhu „globální

aliance“, která by byla podle americké představy na rozdíl od současného stavu NATO schopna čelit bezpečnostním hrozbám v globálnějším měřítku. Cestou k vytvoření „globální aliance“ by měla být užší spolupráce se zeměmi vyznávajícími stejné hodnoty jako země NATO, což se týká především v relaci k již zmíněné americké geopolitické strategii Austrálie, Nového Zélandu, Japonska a Jižní Koreje. [52]

Někteří evropští členové NATO tuto ideu nepřijímají jednoznačně. Důvodem je obava z poklesu evropského vlivu v rámci NATO a dále obava, že by takový postup mohl vytvořit napětí mezi Západem a zbytkem světa na půdě OSN a napětí mezi Západem, Čínou a Ruskem.

Německý ministr obrany Franz Josef Jung se na mnichovské bezpečnostní konferenci v únoru 2007 v tomto ohledu vyjádřil zcela jasně, když uvedl, že NATO nebude nikdy schopno být skutečně globální aliancí, neboť jejím základem je euroatlantické společenství. Doslova uvedl, že „NATO není globální policií“. Naopak nastínil potřebu strategického partnerství mezi NATO a EU a NATO a OSN. [53] Takové partnerství bude zřejmě funkční pouze za podmínky, když Spojené státy budou akceptovat, že NATO již nemůže být platformou pro posuzování bezpečnostních otázek v nejširším kontextu (např. energetické bezpečnosti, boje proti degradaci životního prostředí, boje proti terorismu) v transatlantickém prostoru, a že vhodnější by z povahy věci byla platforma EU-USA.

Pokud se ale Spojené státy budou přidržovat své strategie „multilateralismus à la carte“ není to pravděpodobné. Dlužno dodat, že tato strategie je dnes realizována v praxi v Afghánistánu, s nepříliš velkým úspěchem.

Role nevládních aktérů a ekonomická dimenze multipolarity

Vedle multilaterálních institucí a platform a regionálních organizací se zvyšuje v procesu globálního vládnutí – i přes existující dominanci národních států – role nevládních aktérů, kteří získávají „... větší vliv a budou ovlivňovat kontext, v němž státy a mezinárodní organizace působí. Kooperativní, konkurenční či konfliktní interakce mezi vládou, komerčním sektorem a nadnárodní občanskou společností budou rozsáhlejší a intenzivnější“. [54] V souvislosti s utvářením nového modelu multipolárního světa se to velmi výrazně projevuje především v komerčním sektoru, kde je možné v poslední dekádě zaznamenat výrazný vzrůst ekonomického vlivu nadnárodních společností z Číny, Indie, Jižní Koreje, Ruska a Mexika. Například v seznamu Fortune Global [55] je dnes mezi 500 největšími světovými společnostmi 48 z těchto zemí (proti 20 z roku 1995). [56] V roce 2007 se dokonce stala největší bankou světa čínská Industrial and Commercial Bank of China, s tržní hodnotou 254 miliard dolarů, která předstihla americký finanční gigant Citigroup!

Dalším velmi vlivným globálním ekonomickým aktérem je ruská společnost Gazprom, která kontroluje 16 % světových zásob plynu a 20 % jeho těžby a jejíž tržní hodnota dosahuje 200 miliard dolarů. Dá se předpokládat, že nadnárodní společnosti nových aktérů budou silným nástrojem prosazování zahraničněpolitických zájmů svých mateřských zemí. Zejména v případě čínských a ruských společností, kde je stát velmi výrazným resp. majoritním vlastníkem nadnárodních společností a kde existují silné kooperativní vztahy mezi nimi a vládou, bude zřejmě tento trend narůstat. [57] Zisky těchto společností se budou promítat i do státních fondů disponujících trvalými přebytky obchodní bilance, což v případě Číny v současnosti činí 300 miliard dolarů, Ruska 100 miliard dolarů, s možností investovat je, např. do dluhopisů jiných zemí. Portfolio Čínské centrální banky v celkové hodnotě 1,2 bilionu dolarů pomáhá

financovat americký federální dluh cestou nákupu státních dluhopisů, přičemž Čína vlastní řádově asi 10 % amerického dluhu! [58] Že tento fakt zvyšuje míru globálního politického vlivu Číny více než cokoliv jiného je zřejmé.

Je to i potvrzení toho, že přechod k multipolaritě má především silnou ekonomickou dimenzi, **kdy svět přechází z éry geograficky koncentrované ekonomicke moci do éry symbolizované existencí mnoha center a ohnisek ekonomických a obchodních aktivit**.

Z toho zároveň vyplývá, že i když rizika tohoto „přechodného“ období nejsou malá, **vzájemná závislost především hlavních aktérů světového vývoje uvnitř globálního trhu**, jehož pravidla „hry“ v zásadě respektují, **představuje garanci, že nedojde k takovým konfliktům, které by fundamentálně ohrozily světovou bezpečnost**.

Tato studie vznikla jako součást výzkumného úkolu Fakulty sociálních věd UK Praha „Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika“ (MSM0021620841).

Poznámky k textu:

- [1] 40 % lidstva žije ve 260 povodích, které sdílejí dva nebo více států. Snaha získat větší díl vodních zdrojů jednoho státu na úkor druhého pro zajištění zásobování obyvatel a chodu průmyslové a zemědělské výroby či znečišťování vodních zdrojů právě kvůli této výrobě se tak může stát i zdrojem dvoustranných či regionálních konfliktů. Studie NATO *Future Security Environment* v této souvislosti indikuje 20 nejrizikovějších oblastí, kde k uvedeným konfliktům může dojít. Jedná se o oblasti Tigrisu a Eufratu, Nilu, La Platy, Lempy, Orange, Incomati, Limpopo, Okavanga, Zambezi, Kunene, jezera Čad, Senegalské pánve, Jordánu, Kura – Araksi, Obu, Aralského jezera, Gangy-Brahmaputry – Menghy, Mekongu, Žluté řeky, Hanu a Čínské pánve (viz *Future Security Environment*, Draft 1.3. – Symposium FSE-04 Apr. 2006, s.25).
- [2] **G-20** představuje neformální platformu 20 nejvyspělejších zemí a nejdynamičtěji se rozvíjejících zemí. Patří do ní: **Argentina, Austrálie, Brazílie, Čína, Francie, Německo, Indie, Indonésie, Itálie, Japonsko, Jižní Korea, Kanada, Mexiko, Rusko, Saúdská Arábie, Jihoafrická republika, Turecko, Velká Británie, USA a EU** (která je zastoupena předsednickou zemí EU a Evropskou ústřední bankou).
- [3] Viz *Long Term Vision, Strand One, Global Context study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV)* (2006): European Union Institute for Security Studies Paris, s. 36.
- [4] Druhou nejvyšší výši vojenského rozpočtu má Velká Británie (59,2 miliardy dolarů) a třetí Francie (53,1 miliardy dolarů). Viz <http://yearbook2007.sipri.org/>.
- [5] V současné době se hispánci podílejí na počtu obyvatel USA, který dosahuje 300 milionů obyvatel, 14,5 % (45 milionů), v roce 2050 by měli tvořit celou čtvrtinu obyvatel USA. Tento trend může ovlivnit i budoucí zahraniční politiku USA, především vůči Latinské Americe.
- [6] Viz *The New Global Puzzle. What World for the EU in 2025* (2006). European Union Institute for Security Studies. Paris, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, s.141.
- [7] Tento neúspěch na řadě faktů dokládá zpráva britské nevládní organizace Oxfam *Rising to the humanitarian challenge in Iraq* (http://www.oxfam.org.uk/resources/policy/conflict_disasters/bp105_iraq.html) na níž spolupracovalo osmdesát dalších agentur působících přímo v Iráku. Ve zprávě se mj. uvádí: 43 % Iráčanů trpí absolutní chudobou, 4 miliony nemají na pravidelný nákup potravin, 50 % trpí nedostatkem vody, 28 % dětí trpí podvýživou, 92 % dětí má potíže získat vzdělání, a to především proto, že kvůli násilí v ulicích nemohou vyjít z domu, polovina lidí je bez práce, 80 % obyvatel nemá přístup k hygienickým zařízením, prudce roste počet průjmů a infekčních chorob, přes dva miliony Iráčanů – hlavně ženy a děti – jsou na útěku a jsou roztroušeni po celém Iráku v uprchlických táborech, další dva miliony uprchly za hranice, hlavně do Sýrie a Jordánska, přičemž mnoho z nich žije v zouflalé chudobě. Naléhavou humanitární pomoc potřebuje osm milionů Iráčanů, tj. třetina populace. Zpráva upozorňuje i na „intelektuální genocidu“: od roku 2003 opustilo Irák kolem 40 % inženýrů, učitelů, lékařů a dalších odborníků.
- [8] Zajímavý názor v této souvislosti vyslovil známý americký politolog Francis Fukuyama ve své monografii *America at the Crossroads: Democracy, Power and Neoconservative Legacy*. Kritizuje tendenci USA k hegemonii pod zámkou šíření demokracie po skončení studené války. Naopak se domnívá, že by USA měly využít svého vlivu v OSN, NATO a dalších mezinárodních organizacích k prosazování agendy „spravedlivého rozvoje“ v globálním

měřítku. To je např. spojeno s bojem proti masové chudobě v rozvojových zemích a vytvářením střední třídy v těchto zemích, která by následně mohla vybudovat pevné základy demokracie. V této souvislosti je možné dodat, že Spojené státy právě na Blízkém východě činí pravý opak tím, že v příští dekádě chtějí do regionu dodat zbraně za 63 miliard dolarů (předeším Izraeli, Saúdské Arábii a Egyptu).

- [9] Viz *The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025* (2006). European Union Institute for Security Studies. Paris, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, s. 152.
- [10] Viz *The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025* (2006). European Union Institute for Security Studies. Paris, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, s. 141. Uvedené údaje souvisí i s otázkou udržitelnosti dolara jako světové rezervní měny č. 1. Pokud se zisky USA z ražebného (tj. příjmy z vydávání peněz) obrátí z příjmů na ztrátu (tj. americká měna se začne ze světa vracet) dolar výrazně oslabí, což podloží důvěru v investice do delších aktiv v USA. Tato obrovská aktiva se začnou přelévat do ostatních center moci (mj. Čína, Japonsko, Indie, Jižní Korea, EU, Rusko, Brazílie), které tím získají obrovský investiční stimul, a tím i ekonomickou moc. Boj o zastavení takového transferu může vyvolat i řadu velmi vážných konfliktních situací mezi USA a těmito centry.
- [11] V současnosti to nevyplývá pouze z výše vojenských výdajů, ale např. i z faktu že současný náskok americké vojenské technologie před Evropou je podle názoru expertů asi třicet let.
- [12] Politickou a bezpečnostní strategii vůči Tchaj-wanu vymezuje tzv. *zákon proti rozštěpení státu*, který byl přijat 17. března 2005 Všečínským shromážděním lidových zástupců. Podle oficiálních čínských zdrojů je cílem tohoto zákona bránit „rozštěpení vlasti“, a to následujícími způsoby: „Zabraňovat a potlačovat rozštěpení státu tchajwanskými separatistickými silami, přispět k mírovému sjednocení vlasti, zachovat mír a stabilitu v oblasti Tchajwanské úžiny, hájit suverenitu a územní celistvost státu a hájit základní zájmy čínského národa.“ Klíčovou částí zákona je zřejmě § 8, ve kterém se uvádí: „Jestliže separatistické síly Za nezávislý Tchaj-wan pod jakýmkoli jménem nebo jakýmkoli způsobem podniknou akce za odtržení Tchaj-wanu od Číny, nebo dojde-li k vážnému incidentu, který by ve svém důsledku mohl vést k odtržení Tchaj-wanu od Číny, či definitivně zmařit možnost mírového sjednocení, může stát v zájmu zachování suverenity a územní celistvosti přijmout opatření nemírového charakteru a další nezbytná opatření.“
- [13] Strategickou prioritou je i eliminace možných separatistických tendencí na čínské periférii, což se týká především ujgurské autonomní oblasti Sin-ťiang, kde existuje přímá souvislost s druhou prioritou, týkající se zajištění energetických zdrojů.
- [14] Čína zde má velmi silnou pozici díky tomu, že čínská diaspora ovládá v Asii 85-90 % celého trhu.
- [15] Koncepčně měla být tato politika pojata prostřednictvím *Koncepce mírového vzestupu*, která byla zformulována v roce 2003 viceprezidentem Čínské akademie společenských věd Zheng Bijanem. Koncepce měla pomoci definovat čínské ambice, přesvědčit svět (zejména sousední země) o mírových úmyslech Číny a rozptýlit obavy světa z důsledků jejího růstu. Koncepce ale nebyla doktrinálním dokumentem, spíše se jednalo o určitý nejasný a neucelený návrh. Koncepce byla i z tohoto důvodu kritizována, což se konkrétně týkalo její obtížné slučitelnosti s potenciální možností použít hrozbu vojenskou silou proti Tchaj-wanu. V současné době se tato koncepce na oficiálním fóru již neužívá, nicméně v akademické rovině se o ní diskutuje. Pojem „mírový vzestup“ byl např. nahrazen pojmem „mírový rozvoj“ zřejmě z důvodu, že původní název mohl implikovat i určité konotace s agresivnější politikou.
- [16] Blíže viz Leonard, M. *Divided world: The struggle for primacy in 2020*. Centre for European Reform. London, 2006, s. 23.
- [17] V průměru se jedná v posledních 15 letech o růst ve výši 15,3 %, což je mnohem více než průměrný růst čínské ekonomiky. Podle prognostické studie Národní zpravodajské rady Spojených států *Mapping Global Future* (2004) může roce 2025 dosáhnout čínský vojenský rozpočet výše až 250 miliard dolarů a být tak po Spojených státech druhý nejvyšší na světě.
- [18] Robert Skidelski v článku „The Chinese Shadow“ např. uvádí, že příjmová propast mezi přímořskými regiony a středem země je větší než mezi Spojenými státy a severní Afrikou (<http://www.nybooks.com/articles/18437>).
- [19] Za vzestupem čínských emisí stojí především uhelné elektrárny, přičemž jejich počet se každoročně zvyšuje, neboť každý týden jsou otevřány dvě nové.
- [20] Viz *Obzor vnější politiky Rossiijskoy federačii*, http://www.mid.ru/brp_4.nsf/sps/.
- [21] Rusko v době prezidentství V. Putina též zintenzivnilo svoje vztahy i mimo euroasijský prostor. Dokládají to oficiální návštěvy V. Putina v Jihoafrické republice, Brazílii, Chile, Venezuele a Mexiku, které byly doprovázeny i uzavřením významných dohod o ekonomické spolupráci. Jedná se např. o dodávky jaderného paliva do Jihoafrické republiky do roku 2010 a vstup ruských firem do budování energetického sektoru a závodů na zpracovávání nerostných surovin (uran, hliník, mangan), dodávky LNG (Liquefied Natural Gas, tj. zkапalněný zemní plyn) do Mexika od r. 2007, a dodávky stíhacích letounů a vrtulníků do Venezuely. V průběhu návštěvy Brazílie vyjádřil prezident Putin zájem o vytvoření „technologické aliance“ mezi Ruskem a Brazílií a zdvojná-

- sobení či ztrojnásobení vzájemného obchodu (v roce 2004 byl jeho objem 2 miliardy dolarů).
- [22] Viz *Eastweek*, Issue 21, 15 December 2005 (Centre for Eastern Studies Warsaw).
- [23] V současné době je 70 % úmrtí v Rusku způsobeno kardiovaskulárními chorobami, nádorovými onemocněními, nadměrnou spotřebou alkoholu, cigaret, dopravními nehodami a násilnou kriminalitou. Rusko má také velký počet obyvatel nakažených virem HIV (některé scénáře předpokládají, že do roku 2025 bude virem HIV nakaženo 11 milionů osob, z nichž 8,7 milionů zemře).
- [24] Bývalý náčelník Generálního štábů ozbrojených sil Ruské federace generál Anatolij Kvašnin prohlásil, že k zajištění bezpečnosti teritoria Ruska by počet obyvatel země měl být o řad vyšší.
- [25] Viz Primakov, J. (2007): Rossija vostanavlivaja svoj bolšoj i perspektivným potencial, vozvaščajetsja k položeniju velikoj děržavy, *Meždunarodnaja žizň*, č. 1-2/2007, s. 35.
- [26] Prezident ruské Akademie geopolitických problémů Leonid Ivašov v souvislosti s existencí Šanghajské organizace spolupráce uvedl, že by mohla být základem vytváření „kontinentálního geopolitického svazu“, viz Ivašov, L. *Geopolitičeskie gorizonty Rossiji*, *Meždunarodnaja žizň* č. 5/2007, s. 46.
- [27] V. Putin tento návrh přednesl na summitu ŠOS v červnu 2006 v Šanghaji a v tomto rámci oznámil, že Gazprom je připraven k účasti na výstavbě plynovodu, který by spojil Írán, Pákistán a Indii.
- [28] Zde se ovšem otevírá problematika, jež přesahuje rámec toho článku. V Kašmíru například probíhá s přestávkami už padesát let v podstatě občanská válka, od r. 1989 zemi ovládá násilí nepřetržitě. Muslimští radikálové, kteří bojují za samostatnost Kašmíru, případně jeho připojení k sousednímu Pákistánu, už zabili přes 65 tisíc lidí, viz wwwENCYKLOPEDIAseZnam.cz, Týdeník Rozhlas 3/2007.
- [29] Důležitost blízkovýchodního regionu pro Indii je možné dokumentovat tím, že v zemích Perského zálivu pracuje 3,5 milionu Indů, kteří každoročně zasírají do své vlasti 4 miliardy USD.
- [30] Čína v blízkém horizontu vystřídá jako největší obchodní partner Indie Evropskou unii.
- [31] Tuto nabídku učinil osobně americký prezident G. Bush při své návštěvě Indie v březnu 2006.
- [32] Dalším motivem je i americká snaha podpořit intenzivnější výstavbu indických jaderných elektráren, což by mohlo omezit tlak na získávání energetických zdrojů mimo území Indie, a tím částečně neutralizovat jednoho z potenciálních konkurentů Spojených států v této oblasti.
- [33] Leonard, M. *Divided world: The struggle for primacy in 2020*. Centre for European Reform. London, 2006, s. 35.
- [34] V **Doktríně lidské bezpečnosti pro Evropu** se mj. uvádí, že Evropa potřebuje ozbrojené síly, nicméně ty musejí být koncipovány a používány zcela novým způsobem. Je třeba, aby byly schopny předcházet násilí v různých částech světa nebo ho zadržovat, a to metodami, které se velice liší od klasické obrany a vedení války. Je třeba, aby tyto síly dokázaly uspokojovat skutečné bezpečnostní potřeby lidí, kteří žijí v situacích vážného ohrožení, a činily tak svět bezpečnější i pro Evropany. (Doktrína lidské bezpečnosti pro Evropu. In *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. 2006. Úřad vlády ČR, s. 16).
- [35] Pro srovnání je možné uvést, že v případě armády Spojených států činí tento podíl 50 %.
- [36] **Barcelonská deklarace** byla vyhlášena na závěr ministerské konference v Barceloně v r. 1995, které se zúčastnilo patnáct členských států EU a dvanáct středomořských partnerských zemí (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Kypr, Libanon, Malta, Maroko, palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko a Turecko). Jde o programy politických a hospodářských reforem, kodex chování v boji proti terorismu, řešení problému migrace, vytvoření zóny volného obchodu. Barcelonský proces od r. 2004 doplňuje tzv. **evropská politika sousedství** (ENP - European Neighbourhood Policy). Jde o spolupráci se státy, které se nacházejí na hranicích EU, ale v dohledné době nemají výhledy na řádné členství. EU se tak prostřednictvím ENP a ESDP podílí na řešení konfliktů, jež zvláště v případech ozbrojených bojů mohou znamenat vážné hrozby pro země Evropské unie. Zdroj: http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/; http://en.wikipedia.org/wiki/Barcelona_Conference.
- [37] Viz *Strategic Panorama 2005/2006*. Ministerio de Defensa. Spanish Institute for Strategic Studies. Real Instituto Elcano, s. 182.
- [38] Viz *Long Term Vision, Strand One*, Global Context study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV) (2006): European Union Institute for Security Studies Paris, s. 27.
- [39] Jeho projevem je růst teroristických útoků a aktivit především v západní části Evropy. Atentáty radikálních islamistů ve Velké Británii v roce 2005 a další četné pokusy o atentáty zde i a v dalších západoevropských zemích ukazují, že v nové generaci muslimských přistěhovalců, která se neadaptuje na hodnoty západní společnosti, jsou patrné tendenze k vytváření vlastní identity, často založené na příklonu k radikálnímu islámu. Pro západní Evropu je to velký bezpečnostní problém, vezme-li se v potaz **početní stav muslimských komunit** v některých zemích: Francie 5-8 milionů (z celkového počtu 60,7 milionu obyvatel), Velká Británie 1,6 milionu (60,4), Německo více než 3 miliony (82,4), Nizozemí necelý milion (16,4), Itálie jeden milion (58,1), Španělsko milion (40,3), Belgie necelých 400 tisíc (10,4).
- [40] Jedním ze zdrojů vnitřní nestability v Saúdské Arábii je velmi značný nárůst populace ze 7 milionů v roce 1980 na 27 milionů v současnosti a z toho vyplývající potenciální sociální tenze. Např. míra nezaměstnanosti dosahuje 20 %, přičemž velkou většinu obyvatelstva tvoří mladí lidé.

- [41] V Memorandum o vzájemném pochopení mezi Íránem a ČLR podepsaném v roce 2004 se čínská ropná a plynárenská společnost SINOPEC zavázala kupovat po 30 let každoročně 250 milionů tun zkapalněného zemního plynu. Rozsah dohody činí 70 miliard dolarů.
- [42] V. Putin kromě Saúdské Arábie navštívil též Katar a Jordánsko. V této souvislosti je možné dodat, že V. Putin v rámci prohlubování styků s arabskými zeměmi již dříve vykonal oficiální státní návštěvy Alžírska (březen 2006) a Maroka (září 2006).
- [43] Zintenzivnění politických styků Ruska se Saúdskou Arábií by mohlo přispět i k tomu, že by Saúdská Arábie omezila či přerušila pomoc protiruským islámským skupinám v Čečensku.
- [44] Muslimové v současnosti vykazují v Rusku největší míru porodnosti. Někteří experti předpokládají, že kolem roku 2050 by se v souvislosti se stále stoupajícím počtem muslimů mohl začít měnit slovanský a křesťanský charakter Ruska.
- [45] Podrobně o této otázce viz Potůček, M.: Globální vládnutí. In *Studie pro oblast kritických infrastruktur v rámci projektu přípravy výzkumného centra pro EU*, Ústav jaderného výzkumu Řež. a.s., 2006, s. 86-91.
- [46] Studie britského ministerstva obrany *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036* prognózuje, že nedojde-li k reformě OSN může dojít ze strany jednotlivých mocností nebo jednotlivých seskupení ke snaze „zaplnit“ vakuum po OSN. To se ale zřejmě nepodaří, neboť nedojde ke konsenzu jak dosáhnout „vyjádření společné vůle“. Každý aktér se bude řídit vlastními zájmy, což povede ke zvýšení rizika širší konfrontace a konfliktu (viz <http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/Organisation/AgenciesOrganisations/DCDC>, s.51).
- [47] Blíže viz *Future Security Environment*, Draft 1.3. Symposium FSE-04 Apr. 2006, s. 50-52.
- [48] Viz Hoge, F. Jr. A Global Power Shift in the Making, *Foreign Affairs* č. 4/2004, s. 4, <http://www.foreignaffairs.org/20040701facomment83401/james-f-hoge-jr/a-global-power-shift-in-the-making.html?mode=print>.
- [49] **APEC - Asian Pacific Economic Community** (Asijsko-pacifické hospodářské společenství) je ekonomické fórum zemí tichooceánského regionu. Členy APEC jsou Austrálie, Brunej, Čína, Filipíny, Chile, Indonésie, Japonsko, Kanada, Korejská republika, Malajsie, Mexiko, Nový Zéland, Papua-Nová Guinea, Peru, Rusko, Singapur, Tchaj-wan, USA, Thajsko a Vietnam. Členské země se podílejí na celosvětovém HDP 60 %. **ASEAN - Association of South East Asian Nations** (Sdružení národů jihovýchodní Asie), zal. 1967, Brunej, Filipíny, Indonésie, Kambodža, Laos, Malajsie, Myanmar, Singapur, Thajsko, Vietnam. Cíl: urychlit ekonomický růst, sociální pokrok, kulturní rozvoj a vzájemné vztahy. V současnosti spolupracuje i ve vojenskopolitické a mezinárodněpolitické oblasti. Od roku 2006 se o členství uchází Východní Timor.
- [50] Smlouva o **Africké unii** (African Union), jež vstoupila v platnost v r. 2001, byla inspirována především úspěšným integračním modelem Evropské unie. **ECOWAS - Economic Community of West African States** je organizace pro ekonomickou a bezpečnostní spolupráci 15 západoafrických států (Benin, Burkina Faso, Kapverdské ostrovy, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Libérie, Mali, Niger, Nigérie, Senegal, Sierra Leone, Togo). **Mercosur** (španělsky Mercado Común del Sur, portugalsky Mercado Comum do Sul) je sdružení volného obchodu, vzniklo v r. 1991 mezi státy: Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay, v r. 2006 se stala členem i Venezuela.
- [51] Právě působení regionálních organizací by se přitom možná mohlo stát základem pozitivní alternativy pro OSN v souladu s myšlenkou významného amerického futurologa Alvina Tofflera, který navrhl, aby se OSN stala federací různých smluv a paktů a proměnila svou strukturu ze souboru stálých vertikálních byrokrací v horizontální, na jednotlivé problémy zaměřené jednotky.
- [52] Bývalý španělský ministerský předseda J. M. Aznar k témtu zemím dokonce přiřazuje i Izrael (článek Reforming NATO: The focus must be terrorism, *Europe's World*, Spring 2006, http://europesworld.link.be/europe-world/PDFs/Issue2/EW2_2.10_Aznar_Reforming_NATO.pdf).
- [53] Vystoupení ministra obrany SRN F. J. Junga, viz <http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?sprache=en&id=185&>.
- [54] Viz *Long Term Vision, Strand One, Global Context study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV)* (2006): European Union Institute for Security Studies Paris, s. 29.
- [55] Viz http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2007/full_list/index.html.
- [56] 20 společností je z Číny, 12 z Jižní Koreje, 6 z Indie a po 5 z Ruska a Mexika (viz *The Rise of the Multi-Polar World*. Accenture, http://www.accenture.com/NR/rdonlyres/FDE9A8E7-6839-472B-8C9E-957DD6DF1B76/0/Multi-Polar_World_final.pdf., s.14.).
- [57] Např. v Rusku by tyto společnosti měly být podle jednoho z nejvlivnějších ruských podnikatelů a politiků Anatolije Čubajse reprezentanty Ruska jako „liberálního impéria“, které podporuje agresivní ekonomickou expanzi do zahraničí, jež z Ruska učiní důležitou regionální věmoc, demokratického a mírového nástupce Sovětského svazu. Rusko musí přitom musí svůj vliv v zahraničí zajišťovat především prostřednictvím obchodu a podnikání než zahraniční politikou.
- [58] Viz článek ekonoma Pavla Kohouta Komu bude patřit svět, *Lidové noviny* 27.7. 2007.

Literatura:

- BALABÁN, M. Historické reflexe a současné výzvy v procesu tvorby a realizace bezpečnostní politiky, *Vojenské rozhledy*, ročník 14 (46), č. 2/2005, s. 15-26.
- BALABÁN, M. Hlavní problémy zajištění bezpečnosti Evropské unie v dlouhodobém horizontu, *Vojenské rozhledy*, ročník 16 (48), č. 2/2007, s. 3-11.
- BALABÁN, M. *Predikce budoucího vývoje aktérů mimo transatlantickou oblast* (Rusko, Čína, Indie, islámský svět, nové regionální mocnosti, hospodářská, politická a vojenská uskupení mimo EU. Studie pro oblast kritických infrastruktur v rámci projektu přípravy výzkumného centra pro EU. Řež: Ústav jaderného výzkumu a.s., 2006, s. 133-152.
- BALABÁN, M. *Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem 2050*. Praha: Prague Social Science Studies, 2006, 28 stran.
- BALABÁN, M. Perspektivy, tendence a hlavní aktéři vývoje bezpečnostní situace ve světě do roku 2020. In sborník *Bezpečnostní budoucnost České republiky. Otázky, výzvy, problémy*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky–Agentura vojenských informací a služeb, 2005, s. 7-33.
- HOGE, F. J. A Global Power Shift: Is the United States Ready? *Foreign Affairs*, číslo 4/2004, s. 4, <http://www.foreignaffairs.org/20040701facomment83401/james-f-hoge-jr/a-global-power-shift-in-the-making.html?mode=print>.
- CHRAMČININ, A. Poraženije SŠA v Irake črevato tjaželymi posledstvijami dlja Rossiji, *Nězavisimoje vojennoje obozrenije*, 15. 12. 2006, http://nvo.ng.ru/wars/2006-12-15/1_chaos.html.
- KARAGANOV, S. *21. století: obrys světového pořádku*. Rusko v globální politice. Únor 2006, s. 19-31.
- KEOHANE, D. (2006) *An insecure future for NATO*, http://www.cer.org.uk/pdf/article_esharp_nato_keohane_nov06.pdf.
- LEONARD, M. *Divided World: The struggle for primacy in 2020*, London: Centre for European Reform, 2007, 54 stran.
- POTŮČEK, M. Globální vládnutí. In *Studie pro oblast kritických infrastruktur v rámci projektu přípravy výzkumného centra pro EU*. Řež: Ústav jaderného výzkumu a.s., 2006, s. 86-91.
- ROGOV, S. Posle vojny v Irake: krach odnopoljarnovo mira, *Nězavisimoje vojennoje obozrenije*, 8.12. 2006, http://nvo.ng.ru/concepts/2006-12-08/1_iraq.html.
- SKIDELSKY, R. (2005) *The Chinese Shadow*, <http://www.nybooks.com/articles/18437>.
- SMITH, A. M. *A Review of Russian Foreign Policy*. Conflict Studies Research Centre. Defence Academy of the United Kingdom, 2007, dostupné na: <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/ca/>, 11 stran.
- SMITH, A. M. *Russia and the Persian Gulf: The Deepening of Moscow's Middle East Policy*. Conflict Studies Research Centre. Defence Academy of the United Kingdom, 2007, dostupné na: <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/ca/>, 9 stran.
- TODD, E. *Po impériu*. Brno: Computer Press, a.s., 2004, 217 stran.
- WIJK, de R. The irresistible pressures forcing change. *Europe's world*, Spring 2007, <http://www.europesworld.org/EWSettings/Article/tabid/78/Default.aspx?Id=41903ce7-5cf0-42d5-b980-e0fb7b91d88>.
- Zyberk-Plater, H. *Who's Afraid of SCO?* Conflict Studies Research Centre. Defence Academy of the United Kingdom, 2007, dostupné na: <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/ca/>, 11 stran.
- Bezpečnostní budoucnost České republiky: Otázky, výzvy, problémy*. Sborník. BALABÁN, M. (ed.) Praha: Ministerstvo obrany ČR-Agentura vojenských informací a služeb 2005, http://ceses.cuni.cz/CESES-69-version1-sbornik_bb.pdf, 199 stran.
- China: Facts&Figures 2006*. Beijing: Foreign Languages Press, 2006, 175 stran.
- Contemporary China and Its Foreign Policy*. YANG, F. (ed.), Beijing: Word Affairs Press, 2002, 427 stran.
- Čína 21. století: mírový vzestup nové supervelmoci?* Praha: Fontes Rerum, sborník č. 14, 2006.
- Future Security Environment, Draft 1.3.-Symposium FSE-04 Apr. 2006*. 85 stran.
- Hlavní aktéři vývoje bezpečnostní situace ve světě v horizontu 2020 s výhledem 2050* (2006). Sborník z workshopu k přípravě scénáře „Vývoj bezpečnostní situace ve světě, Evropě, ČR v horizontu roku 2020 s výhledem do roku 2050“, Praha, 14. června 2006, http://ceses.cuni.cz/CESES-74-version1-061115_sbornik.pdf.
- Long Term Vision, Strand One, Global Context study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV)*. European Union Institute for Security Studies Paris, 2006, 42 stran.
- Mapping the Global Future*. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html, 120 stran.
- Strategic Panorama 2005/2006*. Ministerio de Defensa. Spanish Institute for Strategic Studies. Real Instituto Elcano, 2006, 273 stran.
- The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036*. Ministry of Defence of United Kingdom, <http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/Organisation/AgenciesOrganisations/DCDC>, 88 stran.
- The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025*. (2006). European Union Institute for Security Studies. Paris, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, 250 stran.
- The Rise of the Multi-Polar World (2007). *Accenture Policy and Corporate Affairs*, http://www.accenture.com/NR/rdonlyres/FDE9A8E7-6839-472B-8C9E-957DD6DF1B76/0/MultiPolar_World_final.pdf, 32 stran.